

K některým problémům kvalitativního a kvantitativního vymezení právní kategorie osobního vlastnictví v socialistické společnosti

К НЕКОТОРЫМ ПРОБЛЕМАМ КАЧЕСТВЕННОГО
И КОЛИЧЕСТВЕННОГО ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРАВОВОЙ
КАТЕГОРИИ ЛИЧНОЙ СОБСТВЕННОСТИ
В СОЦИАЛИСТИЧЕСКОМ ОБЩЕСТВЕ

ABOUT SOME PROBLEMS CONCERNING THE
QUALITATIVE AND THE QUANTITATIVE DEFINITION
OF THE LEGAL CATEGORY OF PERSONAL PROPERTY
IN THE SOCIALIST SOCIETY

VĚRA ČÍŽKOVSKÁ

ÚVOD

Zkoumání právní kategorie osobního vlastnictví v socialistické společnosti má již dnes svou historii. Jestliže na počátku, při jeho právním zakotvení, byl kladen důraz především na zásadně neomezený rozvoj osobního vlastnictví občanů socialistické společnosti, pak se v poslední době začaly objevovat názory, které poukazovaly na nutnost exaktnějšího vymezení osobního vlastnictví jak v právním, tak v ekonomickém smyslu, a to zvláště s ohledem na to, že se v praxi ukazuje nutnost regulovat rozsah osobního vlastnictví daleko dokonalejšími prostředky než dosud. Na tento problém poukazoval mimo jiné i s. N. S. Chruščov ve zprávě o činnosti ÚV KSSS na XXII. sjezdu:

„Představa o hojnosti jako neomezeném růstu osobního vlastnictví není naší představou, je komunismu cizí. Osobní vlastnictví mnohých předmětů jako forma osobní spotřeby není v rozporu s komunistickou výstavbou, pokud má rozumnou míru a nestává se samoúčelným. Přemrštěné osobní vlastnictví se za určitých podmínek může stát a často se stává brzdou společenského pokroku, semenišťem soukromovlastnických návyků a může vést k maloburžoasní degeneraci. Stává se, že věci zotročí člověka a ten je pak otrokem věcí.“¹⁾

¹⁾ Zpráva o činnosti ÚV KSSS, XXII. sjezd KSSS, vydal ÚV KSČ, Praha 1961, str. 69.

Vytyčení problému exaktnějšího vymezení osobního vlastnictví zřejmě úzce souvisí s problémem optimálního vymezení působnosti nástrojů hmotné zainteresovanosti při řízení socialistické ekonomiky. (Tuto otázku zde blíže rozebírat nebudu).

Jak právní, tak i ekonomická kategorie osobního vlastnictví prochází zřejmě obdobným vývojem jako ostatní kategorie vymezující nové rysy společenské socialistické soustavy. Tyto kategorie se zpravidla zprvu charakterisují především v protikladu ke kategoriím buržoasního práva a ekonomie. (Proto je také kategorie osobního vlastnictví charakterisována především v protikladu k vlastnictví soukromému.) Teprve později se věda propracovává k uchopení těchto kategorií v jejich vlastní socialistické podstatě. Začne se tedy nejprve známým určením skrze popření dřívějšího stavu — *omnis determinatio est negatio* — a teprve později se chápe vlastní vývoj podstaty. Tato dvoustupňovitost poznání nových kategorií platí ještě v jednom směru. Jestliže na začátku pochopení podstaty bývá kategorie poznána jen staticky ve své danosti, pak teprve později bývá kategorie pochopena ve svém pohybu a souvislosti s ostatními. To platí do značné míry o kategorii vlastnictví v socialismu vůbec, zejména pokud jde o socialistické vlastnictví v ekonomickém smyslu. Zde se teprve v poslední době teorie politické ekonomie propracovává od jevového a statického chápání socialistického vlastnictví k jeho pochopení jako ekonomického pohybu, jehož podstatou je zejména jednotný proces výroby a rozdělování výrobních prostředků v socialistické společnosti, — tedy proces neustálého a opětovného přivlastňování.

Vždyť Marx co nejostřeji bojoval právě proti tomu, chápat vlastnictví, ať už je to vlastnictví výrobních prostředků či spotřebních předmětů, jako nějaký samostatný vztah mimo vztahy rozdělování, směny apod. Podívejme se, jak v boji proti Proudhonovi právě takové chápání vyvracel:

„Poslední kategorií v systému pana Proudhona je konečně vlastnictví. Ve skutečném světě je tomu právě naopak: dělba práce a všechny ostatní kategorie pana Proudhona jsou společenské vztahy, jejichž *souhrn* tvoří to, co v dnešní době *nazýváme vlastnictvím*, vytrženo z těchto vztahů není buržoasní vlastnictví nic jiného než metafysická nebo právní iluze. Vlastnictví jiné epochy, feudální vlastnictví se vyvíjí v řadě zcela jiných společenských vztahů. Tím, že pan Proudhon vytváří z vlastnictví samostatný vztah, dopouští se nejen metodologické chyby, dokazuje jasně, že nechápe co je poutem spojujícím všechny formy buržoasní výroby, že nepochopil historický a přechodný charakter výrobních forem určitého období.“

Což zde Marx neříká zcela jasně, že souhrn společenských, ekono-

mických vztahů tvoří obsah vlastnictví na tom kterém stupni vývoje, že poznat různé historické formy vlastnictví znamená poznat historicky přechodné výrobní formy?²⁾

Pokud jde o ekonomickou kategorii osobního vlastnictví, je možno ji podle našeho názoru pochopit obdobně pouze jako proces neustálého a opětovného přivlastňování spotřebních předmětů prostřednictvím socialistického systému rozdělování podle práce. Půjde dále o to, abychom se pokusili toto ekonomické východisko realizovat v rozboru právní kategorie osobního vlastnictví ve snaze jednak přispět k teoretickému objasnění tohoto problému, jednak se pokusit o předběžný právní rozbor praktické otázky regulace osobního vlastnictví.

Pojem regulace zde užíváme proto, abychom zdůraznili dynamičnost problému, tj. ovlivňování hranic osobního vlastnictví v jejich pohybu, nikoli hranice samotné.

Zkoumání problému regulace, resp. vymezení osobního vlastnictví v socialistické společnosti má teoretickou i praktickou stránku. Teoreticky jde zejména o problém, čím je objektivně určena kvalita a kvantita osobního vlastnictví jako ekonomické kategorie a jak se tento výrobní vztah odráží v rovině práva a v právní kategorii osobního vlastnictví. Praktická stránka věci spočívá v tom, zda, resp. v jaké míře může, resp. musí socialistický stát vymezovat a ovlivňovat vznik a rozvoj osobního vlastnictví jednotlivých občanů. Řešení tohoto problému spočívá mimo jiné v teoretické odpovědi na obecnou otázku, zda rozvoj osobního vlastnictví občanů, který je v zásadě v souladu s rozvojem socialistického společenského vlastnictví, může se v určité míře a v určitých směrech dostávat přece jen do rozporu s potřebami rozvoje socialistické společnosti. Praxe socialistické výstavby ukazuje, že v některých případech vede neúměrně rychlý rozvoj osobního vlastnictví k záporným důsledkům jak v ekonomické, tak v ideologické oblasti.

Z tohoto obecného postavení otázky je zřejmé, že problematika optimálního vymezení osobního vlastnictví v socialistické společnosti právní normou co do kvality i kvantity není jen otázkou práva (a to nejen občanského, ale zasahuje do celé řady dalších právních oborů, jako práva státního, správního, finančního, pracovního, zem.-družstevního aj.), neboť má své kořeny v problematice ekonomické a konec konců sociologicko-filosofické.

V této studii zůžím vytýčený problém vzhledem ke svým možnostem v podstatě na problém v oblasti práva občanského a některých dalších právních nástrojů k optimálnímu právnímu regulování rozvoje osobního vlastnictví v současné etapě socialistické společnosti v našem státě.

²⁾ O. Šik: *Ekonomika, zájmy, politika*, NPL 1962, str. 250.

Pokusím se nalézt, které objektivní společenské a zejména ekonomické příčiny vedou k tomu, že v socialistickém právu nelze se zřejmě spojit s prostým konstatováním, že osobní vlastnictví se vztahuje na předměty osobní a domácí potřeby. Existuje pravděpodobně ještě mnoho dalších kritérií, která předmět osobního vlastnictví vymezují daleko přesněji. Nám půjde o to poukázat na dvě důležitá kritéria, která by měla být ve větší míře brána v úvahu při právní úpravě obsahu a rozsahu osobního vlastnictví socialistickým právem. Za taková kritéria považuji kritérium souladu s existujícím systémem rozdělování v socialistické společnosti a kritérium přiměřenosti vzhledem ke struktuře a rozsahu osobní spotřeby v dané historické etapě.

V teoretických úvahách o nadhozeném problému se pokusím odpovědět na otázku zda, resp. v jaké míře má, resp. musí socialistická společnost svými právními předpisy regulovat rozsah a obsah osobního vlastnictví svých členů. Při tom budu vycházet z nesporné skutečnosti, že předmětem osobního vlastnictví zásadně nemohou být výrobní prostředky v kategorickém smyslu tohoto slova (proto abstrahujeme pro náš účel od problematiky kvalifikace vlastnictví záhumenků apod.). Pro účely této studie se nebudu podrobněji zabývat vztahem osobní spotřeby občanů a společenské nevýrobní spotřeby a rovněž ani problémem společenské nevýrobní spotřeby, i když obojí se zkoumaným problémem vymezení pojmu osobního vlastnictví souvisí.

I. VYMEZENÍ PRÁVNÍ KATEGORIE OSOBNÍHO VLASTNICTVÍ

Klademe-li si otázku vymezení právní kategorie osobního vlastnictví, musíme nejprve předběžně zodpovědět otázku objektivní určenosti této kategorie, tj. stanovit, které objektivní společenské kategorie je tato právní kategorie odrazem. Naším východiskem bude předpoklad, že právní kategorie osobního vlastnictví je odrazem společenských ekonomických vztahů rozdělování a spotřeby spotřebních předmětů s výhradou, že tuto ekonomickou kategorii neodráží plně, že tyto rozsáhlé procesy rozdělování a spotřeby nacházejí svůj odraz v celé řadě dalších kategorií práva pracovního, finančního, zemědělsko-družstevního apod.

Nejprve je třeba zdůraznit několik zásadních myšlenek v ekonomické rovině nadhozené problematiky, které budou pro nás dále představovat východisko, resp. kritérium při úvahách o problematice v rovině právní.

Za takové zásadní problémy považují:

1. Vzájemný vztah a podmíněnost výroby, rozdělování, směny a spotřeby co do kvality i kvantity a v souvislosti s tím problémem určenosti výše rozdělování prostředků osobní spotřeby úrovní výrobních sil,
2. určenost relací, resp. proporcí v rozdělování a tedy i v osobní spotřebě celkovou strukturou výrobních vztahů ve společnosti.

Reprodukční proces společnosti se rozpadá do čtyř hlavních článků, kterými jsou výroba, rozdělování, směna a spotřeba. Tyto články na sebe navazují, vzájemně se podmiňují, ale nejsou rovnocenné. Určující postavení má článek první — výroba —, jejíž charakter určuje charakter článků ostatních. Na tom nemění nic ta skutečnost, že mezi výrobou a spotřebou probíhá určitý zprostředkující pohyb, že jedna umožňuje druhou, neboť spotřebou se realizuje účel a cíl výroby, zatím co výroba vytváří předmět spotřeby. Takovýto zprostředkující pohyb existuje i mezi výrobou a rozdělováním.

„Rozdělování samo je produktem výroby, a to nejen pokud jde o předmět, neboť mohou být rozdělovány jen výsledky výroby, nýbrž i pokud jde o formu, neboť určitý způsob účasti ve výrobě určuje zvláštní formu rozdělování, formu, v níž se každý účastní na rozdělování.“³⁾ „Výroba je přivlastňováním předmětů přírody individuem uvnitř určité společenské formy a jejím prostřednictvím“⁴⁾, zatím co rozdělování ukazuje, jakým podílem se účastní jednotlivé složky společnosti na celkové vyrobené produkci a spotřeba, kolik a co jednotlivé složky spotřebovaly.

Z toho vyplývá, že úroveň rozdělování spotřebních předmětů a tedy i úroveň osobní spotřeby je určena úrovní výroby, a to především úrovní výrobních sil. Platí to jak o celkové kvantitě spotřeby, tak i o její kvalitě, tj. o její konkrétní společenské podobě, pokud jde o její strukturu (druhy užitých hodnot, pořadí uspokojování potřeb, resp. i samotný vznik potřeb). Rozdělování a spotřeba spotřebních předmětů jsou určeny také stavem výrobních sil ve společnosti. Struktura společenských výrobních vztahů určuje především vzájemné relace podílů sociálních skupin, tedy i jednotlivců, na národním důchodu pokud vchází do osobní spotřeby, při čemž tyto relace zpětně ovlivňují kvalitu spotřeby těchto sociálních skupin.

Tak kapitalistické výrobní vztahy, které znamenají pokud jde o dělnickou třídu rozdělování podle hodnoty pracovní síly a tedy chronické zaostávání podílu této skupiny na růstu celkového národního důchodu, určují nejen relaci důchodu dělníků vůči kapitalistickým důchodům,

³⁾ K. Marx: Úvod ke kritice politické ekonomie, Praha 1953, str. 166.

⁴⁾ Dito, str. 159.

ale je jimi dána i tendence k vytváření určité kvality spotřeby na straně dělnické třídy a buržoasie.

Podoba rozdělování a spotřeby spotřebních předmětů a její právní vyjádření v podmínkách socialistické společnosti je pak určena tím, že socialismus je stále ještě společenským stupněm, pro nějž je nemožné optimální krytí potřeb členů společnosti. Uspokojování potřeb je omezeno nedostatečným rozvojem výrobních sil, který musí být stimulován soustavou rozdělování spotřebních předmětů podle práce. Na druhé straně se však spotřeba neomezuje na nejnutnější spotřebu bezprostředního výrobce, ale dominuje zájem společnosti na optimálním rozvoji každého jednotlivce a tento zájem se dokonce stává společenskou nutností. Této nutnosti je podřízena i forma rozdělování.

Nyní nám zbývá ještě vymezit, odrazem kterých společenských vztahů je právní kategorie osobního vlastnictví. Při tom si musíme uvědomit, že i když právní kategorie jsou odrazem určitých společenských kategorií, mají svou vlastní strukturu, nejsou pouhými kopiemi vztahů ekonomických.

„V moderním státě musí právo nejen odpovídat celkové ekonomické situaci, nejen být prostě jejím výrazem, který sám sebe nevyvrací vnitřními rozpory. Aby se toho dosáhlo, věrnost zrcadlení ekonomických vztahů se stále víc a víc stírá.“⁵⁾

Podstatná část objektivního obsahu právní kategorie osobního vlastnictví spočívá v ekonomických vztazích. Nejde nám o to, abychom jednoznačným a vyčerpávajícím způsobem vymezili přesnou návaznost právního vztahu osobního vlastnictví v nadstavbě na odpovídající ekonomické vztahy základny. Postačí vymezení zásadní, tj. vymezení, kterých ekonomických vztahů je tento právní vztah odrazem zásadně a především. Domnívám se, že právní kategorie osobního vlastnictví odráží v rovině právní ekonomické vztahy rozdělování a spotřeby spotřebních předmětů. Rozdělování a spotřeba však se neodráží v rovině právní jen v kategorii osobního vlastnictví, na druhé straně však tyto vztahy nejsou jedinými, jejichž odrazem osobní vlastnictví v právním smyslu jest.

Pro řešení nadhozeného problému objektivních a právních hranic osobního vlastnictví je důležité především to, že právní kategorie osobního vlastnictví je odrazem vztahů rozdělování, a že tyto vztahy lze exaktněji zachytit a vyvodit než vztahy spotřeby, které jsou, jak bylo ukázáno výše, svým postavením v reprodukčním procesu společnosti více zprostředkované a ovlivněné i faktory mimoekonomického charakteru. Ze vztahu výroby a rozdělování na jedné straně a spotřeby na straně druhé je jasný primát rozdělování nad spotřebou.

⁵⁾ Engels Schmidtovi, K. Marx-Engels, Vybrané spisy II., str. 515.

Osobní vlastnictví ve smyslu právním je tedy podle mého názoru vztah, který ve sféře nadstavby odráží vztahy rozdělování a spotřeby spotřebních předmětů.⁶⁾ Osobní vlastnictví se nám pak jeví jako zcela specifický institut socialistické fáze komunismu.

Osobní vlastnictví má vedle dynamické formy (rozdělování) i formu statistickou (osobní majetek), což je právní kategorie, odpovídající v rovině ekonomické v podstatě kategorii spotřebních předmětů, při čemž zde opět nejde o přesné a úplné krytí. (Osobní spotřeba se uspokojuje i jinak než prostřednictvím osobního vlastnictví).

II. VYMEZENÍ PRÁVNÍ KATEGORIE OSOBNÍHO VLASTNICTVÍ CO DO KVALITY A KVANTITY

V této části studie se budu zabývat problematikou kvalitativního a kvantitativního vymezení osobního vlastnictví, tj. problematikou užitých hodnot, které mohou být v osobním vlastnictví a problematikou velikosti hodnoty, kterou může jednotlivec jakožto svým osobním vlastnictvím disponovat.

Po několika poznámkách k obecné filosofické stránce této problematiky budu ji zkoumat s hlediska právního a ekonomického a za tím účelem se pokusím učinit stručný rozbor řešení této otázky právní teorií, teorií politické ekonomie a právními normami a vyvodit některé závěry, jež snad budou moci přispět k přesnějšímu vymezení pojmu osobního vlastnictví.

Vzhledem k tomu, že se nyní pokusím zkoumat problematiku vymezení právní kategorie osobního vlastnictví co do kvality a kvantity do jisté míry odděleně, považuji za nutné zdůraznit nejprve některé skutečnosti.

Tak jako každý jev, i kategorii osobního vlastnictví můžeme zkoumat několikerými způsoby, z různých hledisek, která se nedají redukovat jedno na druhé, neboť každé ukazuje zkoumavý jev z jiné stránky, při čemž ale celkové poznání jevu umožní pouze shrnutí všech takto získaných dílčích poznatků dohromady. Vedle hlediska kvalitativního a kvantitativního je možné užít při zkoumání kategorie osobního vlastnictví i hledisko generické, tj. zkoumat tuto kategorii co do vzniku, původu a dalších perspektiv jejího rozvoje. Tímto hlediskem se však samostatně zabývat nebudu, vrátím se k němu při rozboru charakteristických rysů osobního vlastnictví.

I když z metodických důvodů v článku kvalitu a kvantitu odděluji,

⁶⁾ O. Šik: Ekonomika, zájmy, politika, NPL 1962, str. 262 a násl.

je zřejmé, že ve skutečnosti existují v každém jevu a že je nelze od sebe oddělit především ze dvou důvodů:

Chápeme-li kvalitu jako určenost předmětů a jevů, stálost jejich podstatných rysů a stránek⁷⁾ a kvantitu jako charakteristiku jevu z hlediska stupně vývoje jeho vlastností, jako množství určité kvality⁸⁾, pak obě, jak kvalita, tak kvantita, musí být v každém jevu a v každém okamžiku přítomny. Tato koexistence obou zmíněných kategorií je v každém jevu vyjádřena v kategorii míry. Míra vyjadřuje podle mého názoru statickou stránku jednoty kvality a kvantity, *zachycuje současný stav jevu*, současný stav vztahu kvality a kvantity.

Dynamická stránka jednoty kvality a kvantity se projevuje ve *vývoji* jevu, jejím výsledkem jsou kvalitativní a kvantitativní změny jevu.

Z uvedeného vyplývá, že tedy kategorie kvality i kvantity jsou přítomny v každém jevu, úzce spolu souvisí, tvoří jednotu, mající jednak stránku statickou, projevující se v kategorii míry, jednak stránku dynamickou, projevující se ve vývoji jevu změnami kvantitativními a kvalitativními. Chceme-li zkoumat určitý jev v jeho úplnosti, musíme se pokusit vymezit jej co do kvality i co do kvantity, poznat nejen jak se jeví v klidu, tj. stránku statickou, ukazující současný stav, ale poznat jej i v jeho vývoji, tj. dynamicky, zachytit proces ve kterém se mění, případně kdy změna kvantity má za následek změnu staré kvality. Proto by striktně uplatněné hledisko odděleného zkoumání kategorie osobního vlastnictví co do kvality a kvantity bylo jednostranné a neúplné. V zájmu důkladnějšího zkoumání nadhozené problematiky však budu v některých případech zkoumat vymezení osobního vlastnictví co do kvality a kvantity odděleně, z čehož však nakonec učiním obecný závěr.

A. Kvalitativní a kvantitativní vymezení osobního vlastnictví v teorii práva a politické ekonomie

Vymezením osobního vlastnictví se zabývala řada autorů z oboru práva i politické ekonomie. Srovnáme-li jejich závěry, vidíme, že v nich nacházíme shodné názory pokud jde o základní pojetí, avšak i některé rozdíly, především v otázce pracovního původu osobního vlastnictví. U *kvalitativního vymezení* osobního vlastnictví je zastáván shodně názor, že v osobním vlastnictví mohou být zásadně jen předměty osobní a domácí potřeby, výrobní prostředky jen potud, pokud jich vlastník

⁷⁾ Základy marxistické filosofie, SNPL, Praha 1959, str. 229.

⁸⁾ Dtto, str. 231.

používá výhradně k výrobě pro svou osobní potřebu. Někteří autoři podávají taxativní výpočet druhů předmětů, které mohou být zásadně v osobním vlastnictví občana, jiní pouze příkladný. Tento rozdíl vyplývá většinou z právní úpravy osobního vlastnictví v té které zemi.

Kvantitativně vymezují osobní vlastnictví dále citovaní autoři vesměs účelově uspokojením osobních hmotných a kulturních potřeb vlastníka a jeho rodiny. Vycházejí přitom z toho, že osobní potřebu vlastníka, resp. její odůvodněnost je třeba posuzovat jak subjektivně, tj. z hlediska vlastníka, tak i objektivně, tj. z hlediska zájmů a možností společnosti jako celku.

Právní teorie socialistických států vymezuje osobní vlastnictví těmito charakteristickými rysy:

1. Osobní vlastnictví a jeho rozvoj souvisí nerozlučně s existencí a rozvojem socialistického společenského vlastnictví výrobních prostředků.

[Viz — V. Knapp: „Rozvoj osobního vlastnictví probíhá v nerozlučné souvislosti se socialistickým vlastnictvím výrobních prostředků“⁹⁾, Genkin: „Osobní vlastnictví je odvozeno od socialistického a je s ním nerozlučně spjata“¹⁰⁾, P. Golotka: „Osobní vlastnictví je zasazeno do socialistických společenských vztahů“¹¹⁾, Chalfina: „Osobní vlastnictví občanů SSSR je nerozlučně spjata se socialistickým vlastnictvím k výrobním prostředkům“¹²⁾, Š. Luby: „osobní vlastnictví je individuálním vlastnictvím na předměty osobní spotřeby, jehož vznik a rozvoj je zákonitě spjat s rozvojem socialistického společenského vlastnictví“¹³⁾, osobní vlastnictví je nevyhnutelně spjata se socialistickým vlastnictvím především co do svého vzniku, rozvoje, ale i o do funkce obou“¹⁴⁾, K. Plank: „Osobní vlastnictví může existovat jen v dialektické souvislosti s vlastnictvím socialistickým. Osobní vlastnictví nemůže existovat v takové společnosti, kde neexistuje socialistické vlastnictví k výrobním prostředkům“¹⁵⁾, S. Zdobinský uvádí mezi základními znaky osobního vlastnictví na prvním místě nerozlučnou souvislost a jednotu se socialistickým společenským vlastnictvím“¹⁶⁾.]

2. Osobní vlastnictví má výlučně spotřebitelský charakter.

[Viz — V. Knapp: „Objektem osobního vlastnictví jsou spotřební statky. Výrobní prostředky jen potud, pokud jich vlastník používá výhradně k výrobě pro svou osobní spotřebu a nikoliv k výrobě zboží pro směnu“¹⁷⁾, P. Golotka: „funkce osobního vlastnictví je výlučně spotřebitelská“¹⁸⁾, Genkin: „Hlavním určením osobního vlastnictví je uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů ve spojení osobních zájmů se zájmy společenskými“¹⁹⁾, Chalfina: „Osobní vlastnictví občanů má výlučně

⁹⁾ V. Knapp: Vlastnictví v lidové demokracii, Orbis-Praha 1952, str. 368 a násl.

¹⁰⁾ D. M. Genkin: Sovětské obč. právo, Orbis-Praha 1953, I. díl, str. 346.

¹¹⁾ P. Golotka: Osobní vlastnictví, SAV, Bratislava 1956, str. 199.

¹²⁾ R. O. Chalfina: Právo ličnoj sobstvennosti graždjan SSSR, Moskva 1955, Izd. AN SSSR, str. 8.

¹³⁾ Štefan Luby: Vlastnická soustava ČSSR, Právnícké štúdie č. 1/1961, str. 69.

¹⁴⁾ Dtto, str. 85.

¹⁵⁾ K. Plank: Osobní vlastnictví, Právní obzor č. 5/1952, str. 412.

¹⁶⁾ St. Zdobinský: Osobní vlastnictví občanů v SSSR a ČSSR, kand. práce, str. 81.

¹⁷⁾ V. Knapp: cit. dílo, str. 368 a násl.

¹⁸⁾ P. Golotka: cit. dílo, str. 59.

¹⁹⁾ D. M. Genkin: cit. dílo, str. 347.

spotřební charakter. Jeho cílem je uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů²⁰⁾, Š. Luby: „Osobní vlastnictví lze vymezit jako vztah spotřebitelského přisvojování, vylučujícího vykořisťování jiného“²¹⁾, K. Plank: „Předmětem osobního vlastnictví jsou pouze předměty sloužící osobní, resp. domácí spotřebě“²²⁾, St. Zdobinský: „Osobní vlastnictví je státem (společností) organisované individuální spotřebitelské přisvojování části produktů výroby ze společenského socialistického vlastnictví, vyplývající z práce občana v socialistickém národním hospodářství“²³⁾, „Čs. učebnice občanského práva: „Osobní vlastnictví slouží výhradně k uspokojování materiálních a kulturních potřeb občanů“²⁴⁾.]

3. Osobní vlastnictví vylučuje vykořisťování cizí pracovní síly, což vyplývá z jeho spotřebitelského charakteru.
4. Pracovní původ osobního vlastnictví je autory uváděn buď jako jeden ze základních zdrojů osobního vlastnictví, nebo dokonce i jeho pojmový znak. Většina citovaných autorů zastává názor, že pracovní původ osobního vlastnictví není nutnou náležitostí jeho vzniku.

[Viz V. Knapp: „Pracovní původ není v našem právu dosud nezbytnou podmínkou osobního vlastnictví, nýbrž spíše jen programovým cílem, k němuž směřuje vývoj“²⁵⁾, D. M. Genkin: „Hlavním zdrojem osobního vlastnictví občanů v SSSR je jejich práce ve státních, družstevních a společenských organisacích“²⁷⁾, Š. Luby: „Hlavním zdrojem nabytí osobního vlastnictví jednotlivce je dnes pracovní účast nabyvatele v soc. pracovním procesu“, „pracovní původ není bezvýjimečně směrodatným, tedy pojmovým znakem osobního vlastnictví“²⁸⁾, Učebnice občan. práva: „Pracovní původ se k nabytí osobního vlastnictví bezpodmínečně nevyžaduje“²⁹⁾, K. Plank: „Základním a převážným pramenem osobního vlastnictví občanů je jejich práce v naší výrobě, distribuci, administrativě“³⁰⁾.]

Názor, že pracovní původ je nezbytnou náležitostí vzniku osobního vlastnictví, jeho pojmovým znakem, zastávají z citovaných autorů P. Colotka, R. O. Chalfina a St. Zdobinský.

[Viz P. Colotka: „Pramenem vzniku osobního vlastnictví, je osobní práce občanů v socialistickém výrobním procesu“³¹⁾, R. O. Chalfina: z výkladu na str. 11 a 12 cit. díla vyplývá, že za zdroj osobního vlastnictví považuje jednak práci občanů v socialistickém hospodářství, rozdělení předmětů potřeby mezi pracujícími na základě množství a kvality jejich práce, jednak organisované rozdělování národního důchodu (stipendia, starobní a invalidní důchody, podpora matek s více dětmi), tedy rozdělování předmětů nezávisle na tom, pracuje-li občan přímo v socialistických organisacích. Ovšem i v tomto druhém případě je tedy nepřímým zdrojem osobního vlastnictví

20) R. O. Chalfina: cit. dílo, str. 20.

21) Š. Luby: cit. dílo, str. 87.

22) K. Plank, cit. dílo.

23) St. Zdobinský: cit. dílo, str. 41.

24) Učebnice občan. a rodinného práva, II. vydání, Orbis 1955, str. 370 a násl.

25) V. Knapp: cit. dílo, str. 379 a násl.

27) D. M. Genkin: cit. dílo, str. 346.

28) Štefan Luby: cit. dílo, str. 85, 87.

29) Učebnice občanského práva, cit. dílo, str. 370 a násl.

30) K. Plank: cit. dílo, str. 415, 416.

31) P. Golotka: cit. dílo, str. 67.

opět práce občana.³²⁾, St. Zdobinský: „Pracovní původ je pojmovým znakem osobního vlastnictví“.³³⁾

5. Subjektem osobního vlastnictví může být jen fysická osoba. (Viz již uvedené citáty.)

6. V právním vztahu osobního vlastnictví je dominantním elementem subjektivní právo občana jakožto vlastníka (na rozdíl od socialistického společenského vlastnictví k výrobním prostředkům, kde dominujícím elementem je povinnost vlastníka.³⁴⁾)

Teorie politické ekonomie vymezuje kategorii osobního vlastnictví obdobně.

[B. Engels stanovil rozdíl mezi společenským a individuálním vlastnictvím — klasické marxismu-leninismu K. Marx a B. Engels neužívali pojmu osobního vlastnictví — závěrem, že se prvé vztahuje na půdu a jiné výrobní prostředky, zatímco druhé na výrobky, tedy na předměty spotřeby³⁵⁾, Učebnice politické ekonomie vymezuje osobní vlastnictví jako dovršení realizace socialistického společenského vlastnictví v reprodukčním procesu³⁶⁾, P. Nikitin charakterisuje osobní vlastnictví jako tu část produkce, sestávající se ze spotřebních předmětů³⁷⁾, A. I. Jojriš a R. P. Levitas zdůrazňují rovněž spotřebitelský charakter osobního vlastnictví, přičemž poznamenávají, že „rozšíření osobního vlastnictví na některé výrobní prostředky nemění principiálně nic na spotřebitelském charakteru, neboť tyto prostředky se nemění v základní zdroj důchodů pro obrovské masy pracujících a nejsou prostředkem pro vykořisťování cizí práce“³⁸⁾, V. I. Leontjev píše: „jakmile je určitá část společenského produktu rozdělena jako spotřební předměty mezi členy společnosti, stávají se tyto spotřební předměty jejich osobním vlastnictvím“³⁹⁾.]

Ohledně pracovního původu osobního vlastnictví dospívá většina citovaných autorů z oboru politické ekonomie rovněž k závěru, že není nezbytnou náležitostí osobního vlastnictví, jeho výlučným zdrojem. (Viz „Zdrojem osobního vlastnictví v socialistické společnosti je převážně práce ve společenské výrobě“.)⁴⁰⁾ Pouze autoři sovětské učebnice politické ekonomie považují z citovaných autorů práci za výlučný zdroj osobního vlastnictví.⁴¹⁾

Z provedeného rozboru citované literatury vyplývá, že právní teorie stanovila při vymezování právní kategorie osobního vlastnictví několik základních charakteristických znaků, jimiž se osobní vlastnictví liší od ostatních druhů vlastnictví, tvořících vlastnickou soustavu v našem státě,

³²⁾ R. O. Chalfina, cit. dílo, str. 11, 12.

³³⁾ Stanislav Zdobinský, cit. dílo, str. 90 a n.

³⁴⁾ V. Knapp, cit. dílo, str. 368 a násl., Učebnice občan. a rodinného práva, cit. dílo, str. 370 a násl.

³⁵⁾ B. Engels: Anti-Dühring, Praha 1959, str. 115.

³⁶⁾ Politická ekonomie socialismu, PF KU, SNPZ, Praha 1962, str. 96.

³⁷⁾ P. Nikitin: Politická ekonomie, SNPL 1961, str. 180.

³⁸⁾ A. I. Jojriš-A. P. Levitas: Socialističeskaja sobstvennosť, Moskva 1961, str. 83 a násl.

³⁹⁾ V. I. Leontjev: Základní kurs PE, SNPL 1962, str. 281.

⁴⁰⁾ P. Nikitin: cit. dílo, str. 180.

⁴¹⁾ Političeskaja ekonomija, Učebnik, Moskva 1958, str. 434.

tj. od socialistického společenského vlastnictví a od vlastnictví soukromého, či vlastnictví nepoživajícího ochrany osobního vlastnictví. Tyto charakteristické rysy osobního vlastnictví nejsou však rovnocenné co do stupně obecnosti a důležitosti. Existence některých vyplývá a je podmíněna existencí ostatních, jak je tomu například u nepřipustnosti použití osobního vlastnictví k vykořisťování, u subjektu osobního vlastnictví apod. Za nejdůležitější charakteristické znaky osobního vlastnictví považuji:

a) nerozlučnou souvislost a závislost osobního vlastnictví na socialistickém společenském vlastnictví výrobních prostředků co do vzniku, trvání i dalšího rozvoje. Tato souvislost vyplývá z aplikace základní zásady primátu výroby vůči rozdělování a spotřebě.

b) Spotřební charakter osobního vlastnictví, který vymezuje kategorii osobního vlastnictví obecně co do kvality (v osobním vlastnictví mohou být jen předměty, které *mohou* sloužit k uspokojení osobních potřeb vlastníka a jeho rodiny) i co do kvantity (maximální hranice osobního vlastnictví občana je stanovena uspokojováním osobních potřeb, posuzovaných subjektivně i objektivně). Jak jsem již uvedla, toto kritérium je však jen obecné. Při rozhodování o tom, zda určitý předmět je či není v osobním vlastnictví, musíme přihlídnout i k dalším, jako je konkrétní účel určený vlastníkem, povaha konkrétního předmětu, množství apod.

Kritérium osobní konsumce nám tedy vymezuje osobní vlastnictví z hlediska možnosti, nikoliv z hlediska skutečnosti, tzn. co v konkrétním případě je předmětem osobního vlastnictví.

Pro konkrétní vymezení osobního vlastnictví co do kvantity a konec konců i co do kvality je rozhodné především množství a jakost práce občana, jednak to, kolik obdržel při rozdělování ze společenských fondů bezplatně, prostřednictvím společenské spotřeby obyvatelstva a nakonec to, co obdržel z jiných důvodů (dědění, darování, výhry apod.) Touto problematikou se budu zabývat samostatně.

Pokud jde o kvalifikaci kritéria pracovního původu přikláním se k názoru, že není nezbytnou náležitostí osobního vlastnictví, že není jeho výlučným zdrojem.

Zdůvodnění svého názoru nalézám v příčinách ekonomických i právních.

Ekonomické příčiny vidím dvě:

1. první příčina tkví v pozůstatcích kapitalistické společnosti uvnitř společnosti socialistické,
2. druhá příčina v existenci kapitalistické společnosti vně, vedle společnosti socialistické, s níž tato musí koexistovat.

Právní zdůvodnění svého názoru vidím v ustanovení čl. 10, odst. 1 Ústavy ČSSR a § 125, odst. 1 návrhu nového obč. zákona.

Problémem pracovního původu osobního vlastnictví se budu zabývat podrobněji v závěru této studie.

B. Kvalitativní a kvantitativní vymezení osobního vlastnictví v právních normách

Právní kategorie osobního vlastnictví je v socialistických právních řádech zakotvena a vymezena jednak v ústavách, jednak v jednotlivých zákonech, především v občanských zákonících.

Podle ústavního zakotvení osobního vlastnictví můžeme provést třídění ústav socialistických států zásadně do tří skupin podle toho, zda a jak podrobně osobní vlastnictví zakotvují.

1. Ústavy, které osobní vlastnictví výslovně zakotvují a podávají jeho obecné kvalitativní a kvantitativní vymezení:

a) *Ústava ČSSR*, čl. 10, odst. 1 — osobní vlastnictví občanů k spotřebním předmětům, zejména osobní a domácí potřeby, rodinným domkům, jakož i k úsporám nabytým prací, je nedotknutelné.

b) *Ústava SSSR*, čl. 10 — předmětem osobního vlastnictví jednotlivých občanů jsou pracovní důchody a úspory, obytný dům a vedlejší hospodářství domácí, předměty domácího hospodářství a domácí potřeby a osobního pohodlí.

Čl. 7, odst. 2, zakotvuje osobní vlastnictví kolchozní usedlosti a vymezuje je tak, že do něho patří vedlejší hospodářství na záhumenku, obytný dům, dobytek, drůbež a drobný hospodářský inventář v souhlase se stanovami kolchozu.

c) *Ústava RLR* ze dne 24. 9. 1952, čl. 12 — osobní vlastnické právo občanů RLR tvoří jejich pracovní příjmy a úspory, obytný dům, domácí vedlejší hospodářství a předměty domácí potřeby a osobní spotřeby.

d) *Ústava SFRJ* z r. 1963, čl. III — Společenské vlastnictví nad výrobními prostředky je základem pro vlastní práci získané osobní vlastnictví, které slouží k uspokojování osobních potřeb a zájmů člověka.

Čl. 23. — Občanům se zaručuje právo vlastnické na předměty, které slouží k osobní spotřebě, použití nebo uspokojování jejich kulturních a jejich osobních potřeb.

Občané mohou mít právo vlastnické nad obytnými budovami a byty pro uspokojování osobních a rodinných potřeb, jakož i pro provozování činnosti osobní práci v souladu s právem občanů, zaručeným touto ústavou a s podmínkami stanovenými zákony. Svazovým zákonem se stanoví rámec práva vlastnictví nad obytnými budovami a byty.⁴³⁾

Ústava SFRJ označuje vlastnictví občanů jako osobní vlastnictví pouze v základním článku III. V jednotlivých ustanoveních o vlastnické soustavě v I. části, nazvané Společenské a politické zřízení, mluví jen

⁴³⁾ *Ústava SFRJ* z r. 1963, Sekretariát pro informaci Svazové výkonné rady, Beograd 1963.

o právu vlastnickém, ať už k nemovitostem (čl. 25), výrobním prostředkům (čl. 22), či spotřebním předmětům (čl. 23). Je zajímavé, že v návrhu ústavy čl. 25, který zakotvoval osobní vlastnictví občanů, výslovně tohoto označení používal. To ovšem nemění nic na tom, že vzhledem k ustanovení čl. III. ústavy je osobní vlastnictví výslovně ústavně v Jugoslávii zakotveno.

2. Ústavy, které osobní vlastnictví sice právně zakotvují, nepodávají však jeho bližší kvalitativní a kvantitativní vymezení.

Ústava PLR z 22. 7. 1952, čl. 13 — Polská lidová republika zaručuje plnou ochranu osobního vlastnictví občanů a dědické právo k němu.

3. Ústavy, které osobní vlastnictví ještě výslovně právně nezakotvují a mluví buď jen o vlastnictví soukromém,

(*Ústava ALR z 14. 3. 1946, ve znění zákona z 4. 7. 1950,*

Ústava NDR z 19. 3. 1949,

Ústava KLDK z 8. 9. 1948),

nebo mluví o vlastnictví nabytém prací, avšak neoznačují je výslovně ještě jako vlastnictví osobní. Sem patří například:

Ústava MLR z 18. 9. 1949, čl. 8 — vlastnictví nabyté osobní prací ústava chrání a uznává,

Ústava BLR z 4. 12. 1947, čl. 10 — soukromé vlastnictví, získané prací a spořivostí i jeho nabývání děděním požívá zvláštní ochrany.

Rozdíly v ústavním zakotvení osobního vlastnictví v socialistických státech vyplývají především z různých ekonomických a politických podmínek v době vzniku těchto ústav. Podrobněji se těmito důvody nehodlám zabývat, neboť tato problematika byla již v literatuře několikrát podrobně zpracována (viz citovaná díla V. Knappa, P. Colotky, R. O. Chalfiny, St. Zdobinského).

Jednotlivé právní normy, upravující a vymezující osobní vlastnictví co do kvality a kvantity podávají toto vymezení většinou jen rámcově, příkladmo. Je tomu tak především proto, že jeden a tentýž předmět může být objektem socialistického společenského, osobního i soukromého vlastnictví (např. osobní automobil) a teprve jeho konkrétní určení, případně množství určí, objektem kterého druhu vlastnictví se stane. Přesto se však právní úprava osobního vlastnictví v jednotlivých občanských zákonících socialistických států liší stupněm obecnosti úpravy i pojetím rozsahu pojmu osobní potřeba.

Většina zákonů upravujících osobní vlastnictví vymezuje je obecně s příkladným výpočtem druhů věcí, které mohou mít občané v osobním vlastnictví za podmínky, že jich budou užívat k osobní konsumci:

a) *Návrh nového Čs. o. z., § 126* — Osobní vlastnictví slouží k uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů.

§ 127 — V osobním vlastnictví jsou *především* příjmy a úspory z práce a ze sociálního zabezpečení. V osobním vlastnictví jsou *zejména*, věci domácí a osobní potřeby, rodinné domky a rekreační chaty.

§ 125, odst. 1 — Zdrojem osobního vlastnictví je především práce občana ve prospěch společnosti.

Odst. 2 — Majetek získaný z nepoctivého zdroje nepoživá ochrany osobního vlastnictví.

§ 130, odst. 2 — Věci nahromaděné v rozporu se zájmy společnosti nad míru osobní potřeby vlastníka, jeho rodiny a domácnosti nepoživají ochrany osobního vlastnictví.

b) *Maďarský o. z. z r. 1959, § 92, odst 1* — osobním vlastnictvím občanů jsou prostředky, sloužící nebo napomáhající k uspokojení bezprostředních osobních potřeb, obytné budovy, předměty domácí potřeby *apod.*

§ 92, odst 3 — právní normy mohou stanovit velikost obytné budovy, jež může být v osobním vlastnictví.⁴⁴⁾

c) *Bulharský zákon o vlastnictví z r. 1951, čl. 28* — v osobním vlastnictví mohou být různé věci, jejichž držba není zakázána soukromým osobám. Osobním vlastnictvím je vlastnictví ke všem ostatním věcem (nikoli takovým, kterých vlastník používá jako výrobní prostředky nebo zboží), které patří občanům, *např.* obytné domy, chaty, hospodářské příslušenství, předměty domácí potřeby a ostatní věci osobní a rodinné potřeby.⁴⁵⁾

d) *Albánský dekret o vlastnictví z 6. 6. 1955, čl. 24* — předmětem osobního vlastnictví mohou být pracovní důchody a úspory, obytný dům, předměty domácího hospodářství a osobního pohodlí. Základním zdrojem je práce občanů v socialistických organizacích, podnicích.⁴⁶⁾

Vymezení osobního vlastnictví co do kvality taxativním výpočtem jednotlivých druhů věcí, které pouze a výhradně mohou být v osobním vlastnictví, podávají Zásady občan. zákonodárství SSSR v čl. 25.

V osobním vlastnictví občanů může být majetek, určený k uspokojování jejich osobních hmotných a kulturních potřeb. Každý občan může mít v osobním vlastnictví pracovní příjmy a úspory, obytný dům, s ním související hospodářství, předměty domácí potřeby a pohodlí. Majetku, jenž je v osobním vlastnictví občanů se nesmí používat k získání bezpracných příjmů. V osobním vlastnictví občana může být jen jeden obytný dům. Zákonodárství svazových republik stanoví nejvyšší množství dobytka, které může být v osobním vlastnictví občanů. V osobním vlastnictví občana, jenž je členem kolchozní usedlosti, nesmí být majetek, který podle stanov kolchozu může náležet pouze kolchozní usedlosti.

V některých právních řádech socialistických států právní kategorie osobního vlastnictví není ještě vůbec zakotvena (ČLR) nebo zakotvena sice jest, ale ani jeden z normativních aktů nestanoví okruh předmětů, a to ani obecným vymezením osobní spotřebou, které by mohly být v osobním vlastnictví občanů (Polská lidová republika).

⁴⁴⁾ Graždanskij kodeks VNR, Korvina Budapešť, 1960.

⁴⁵⁾ Občanské zákonodárství BLR, Moskva 1952, str. 19.

⁴⁶⁾ Graždanskoje pravo stran narodnej kemokratii, Vněštorgizdat, Moskva 1959, str. 139.

Z uvedených příkladů právní úpravy osobního vlastnictví v citovaných občanských či jiných zákonech, můžeme učinit některé závěry:

1. Pokud je v tom kterém právním řádu osobní vlastnictví právně zakotveno a blíže určeno stanovením základních charakteristických znaků, vymezuje se jako zvláštní druh vlastnického práva, směřující k uspokojování osobních potřeb vlastníka, jehož základním zdrojem je práce ve prospěch společnosti.

2. Právní úprava osobního vlastnictví v citovaných zákonech se liší stupněm obecnosti při stanovení druhů předmětů, které mohou být v osobním vlastnictví. Společná je však ta skutečnost, že u některých předmětů (např. u rodinných domků) stanoví zákonodárce, případně si toto právo vyhražuje, přesně kvalitu, definuje např. co je rozuměti pod pojmem rodinný domek a rovněž stanoví u některých předmětů maximální přípustnou jejich kvantitu (opět u rodinných domků, případně hospodářského zvířectva členů JZD či kolchozní usedlosti).

3. Srovnáme-li právní úpravu socialistického společenského vlastnictví a osobního vlastnictví vidíme tedy, že objekt osobního vlastnictví je vymezen úže. Zatímco objektem socialistického společenského vlastnictví může být cokoliv, určité předměty nemohou být dokonce v jiném než socialistickém vlastnictví státním (viz čl. 6 Ústavy SSSR, čl. 8 Ústavy ČSSR, čl. 148 Ústavy PLR, čl. 7 Ústavy RLR, čl. 7 Ústavy BLR, čl. 8 Ústavy SFRJ apod.), objektem osobního vlastnictví mohou být pouze předměty, které jsou v souladu s jeho povahou a účelem, stanoveným zákonem. Nejde však o nějaké omezení osobního vlastnictví zevně, ale právní vymezení jeho objektu.

C. Vymezení právní kategorie osobního vlastnictví co do kvality a kvantity

Vycházíme-li při kvalitativním a kvantitativním vymezení osobního vlastnictví z toho, že se jeho předmětem nemohou zásadně stát výrobní prostředky, tj. užité hodnoty určité kvality a kvantity, uvědomujeme si zároveň, že vymezení okruhu předmětů, které nemohou být zásadně v osobním vlastnictví, není dáno abstraktní teoretickou hranicí kategorie výrobních prostředků oproti kategorii spotřebních předmětů. Ve skutečnosti je rozhodující nikoli statická kvalifikace, zda určitá věc je či není výrobním prostředkem, ale okolnost, *zda její funkce v procesu spotřeby nebude moci vytvářet podmínky pro zárodek nějakého kapitálového vztahu.*

Existují výrobní prostředky, jejichž charakter spotřeby sám o sobě individuální nevýrobní spotřebu vylučuje (např. některé základní vý-

robní prostředky, strojové zařízení, velké dopravní prostředky apod.). Existuje však rozsáhlá kategorie výrobních prostředků, které jsou využívány jak ve sféře individuální nevýrobní spotřeby, tak ve sféře výrobní spotřeby (např. šicí stroj, různé domácí nástroje apod.) Z hlediska tohoto rozlišení je podstatné, že funkci nositele zárodku kapitálového vztahu mohou mít však i spotřební předměty (např. potraviny). Je tomu tak tehdy, když jsou spotřební předměty hromaděny v dostatečném množství a v takové společenské situaci, že se mohou stát zbožním kapitálem, tj. mohou být např. použity k obchodní spekulaci, jak se děje např. při skupování nedostatkového zboží a jeho zcizování se ziskem.

Z uvedeného je zřejmé, že rozlišení předmětu osobního vlastnictví na straně jedné a socialistického vlastnictví na straně druhé pouze tím, že prvé je vlastnictvím k předmětům osobní spotřeby a druhé k výrobním prostředkům, je velice rámcové, což bylo již v literatuře mnohokrát konstatováno. To je též důvodem, proč právní normy stanoví u některých předmětů, jež mohou být v osobním vlastnictví občana, přesně jejich kvalitu i kvantitu (viz str. 17).

Z vymezení osobního vlastnictví co do kvality a kvantity osobní spotřebou vlastníka vyplývá, že osobní vlastnictví nesmí sloužit k uspokojování takových potřeb, které by svým uspokojením směřovaly k vytváření ekonomických vztahů nikoli socialistických, jak je tomu např. u spekulace. Tomu čelí právní normy některých států výslovným ustanovením, že „majetku, jenž je v osobním vlastnictví občanů se nesmí používat k získání bezpracných příjmů“⁴⁷⁾, že „Věci nahromaděné v rozporu se zájmy společnosti nad míru osobní potřeby vlastníka, jeho rodiny a domácnosti, nepožívají ochrany osobního vlastnictví“⁴⁸⁾, že žádný nemůže přímo nebo nepřímo získávat hmotný a jiný prospěch vykořisťováním cizí práce“⁴⁹⁾ Tato zákonná ustanovení jsou jedním z prostředků zajištění, aby osobní vlastnictví mělo společensky žádoucí míru, aby se nestávalo samoučelným. Vedle ustanovení občanských zákonů patří sem i ustanovení norem chránících socialistické společenské vlastnictví a zakazujících spekulaci z oblasti práva trestního, správního, pracovního apod.

Právní normy vymezují osobní vlastnictví též stanovením jeho základního zdroje — *práce občana* ve prospěch společnosti.⁵⁰⁾ Jak dále ještě ukáží, požadavek pracovního původu osobního vlastnictví úzce souvisí s návazností vztahu osobního vlastnictví na socialistickou soustavu rozdělování podle práce. Zatím můžeme konstatovat, že požadavek

⁴⁷⁾ Základy občan. zákonodárství SSSR, čl. 25.

⁴⁸⁾ Návrh občanského zákona, § 130, odst. 2.

⁴⁹⁾ Ústava SFRJ, čl. 7.

⁵⁰⁾ Ústava ČSSSR, č. 10, Návrh obč. zákoníku, § 125, odst. 1.

pracovního původu osobního vlastnictví, tj. požadavek, aby zdrojem osobního vlastnictví byla práce občana ve prospěch společnosti, sám představuje určité kvalitativní i kvantitativní vymezení osobního vlastnictví, a to na jedné straně zhruba produktivitou toho či onoho pracovníka socialistické společnosti, na straně druhé trvalostí statků, které získal na základě své práce. Přitom jsme si vědomi, že pracovní původ osobního vlastnictví není, až na případ příjmů a úspor, podle návrhu občanského zákoníku nezbytný, a že tedy toto kritérium je pouze pomocné.

Vše to, co jsem dosud řekla jak o kvalitativním, tak o kvantitativním vymezení osobního vlastnictví, odlišuje tento druh vlastnictví od soukromého vlastnictví spotřebních předmětů v kapitalistické společnosti. Podle našeho názoru však vlastní specifičnost socialistického charakteru osobního vlastnictví tkví ve způsobu, jakým se do vlastnictví občanů dostává určité množství spotřebních předmětů, sloužících k socialistické rozšířené reprodukci jejich pracovní síly — totiž *v působení zákona rozdělování podle práce* v této sféře.

Socialistická společnost představuje takové stadium historického vývoje, kdy je sice možné a nutné zajistit poměrně rychlou rozšířenou reprodukci pracovní síly pro všechny členy společnosti, ale kdy však vývoj výrobních sil nevytvořil dosud podmínky pro to, aby „bohatství teklo plným proudem“, a kdy tedy ještě zdaleka nejsou všechny potřeby člověka optimálně kryty, a to ať již jde o potřeby člověka jako pracovní síly (tj. zejména jeho potřeby stravování, bydlení, odívání apod.), tak zvláště na jeho potřeby jakožto člověka (tj. potřeby vyplývající z všestranného rozvoje jeho lidské individuality). Z toho vyplývá, že základním faktorem omezujícím rozsah osobní spotřeby v socialistické společnosti, a tedy také rozsah osobního vlastnictví, je všeobecně vzato nízký stupeň rozvoje výrobních sil.

Ve vztahu osobního vlastnictví a socialistického společenského vlastnictví⁵¹⁾ se tento nedostatečný rozvoj výrobních sil projevuje zejména v existujícím rozporu mezi nutností výrobní akumulace, a tedy nutností odložení bezprostřední konečné spotřeby, a snahou po maximálním zvětšení společenského fondu spotřeby. Tento rozpor musí být v socialismu řešen každým dnem, každou hodinou, a to vždy ve smyslu priority rozvoje socialistického společenského vlastnictví jako jediného zdroje růstu výrobních sil společnosti a růstu zdrojů uspokojování osobních potřeb jejích členů. Zde se v nejobecnější ekonomické rovině projevuje jednota, podmíněnost a při tom rozpornost rozvoje socialistického společenského a osobního vlastnictví, která pak nachází svůj výraz v právu.

⁵¹⁾ Abstrahujeme-li od problematiky krytí potřeb občanů prostřednictvím společenské spotřeby obyvatelstva.

(„Občané jsou povinni chránit a upevňovat socialistické vlastnictví jako nedotknutelný základ socialistického zřízení a zdroj blahobytu pracujícího lidu, bohatství a síly vlasti.“)⁵²⁾ „Zdrojem uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů je neustále se rozvíjející společenská výroba, založená na socialistickém vlastnictví výrobních prostředků.“⁵⁴⁾

Vztah socialistického společenského a osobního vlastnictví má ovšem i druhou stránku — totiž že základním nástrojem rozvoje výrobních sil společnosti je vznik bezprostředního zájmu celé společnosti a každého jejího člena zvláště na rozvoji socialistických výrobních sil, tedy na rozvoji socialistického společenského vlastnictví. Tento zájem — hmotná zainteresovanost ve všech jejích formách — vyplývá z toho, že socialistická společnost může a musí pro všechny a pro každého vytvořit, organisovat dostatečně hmatatelnou souvislost mezi růstem společenských výrobních sil a růstem osobních důchodů a tím také osobního vlastnictví jejích členů.

Vztah socialistického společenského a osobního vlastnictví může být vytvářen více či méně zdařile, a to buď v celku společnosti, nebo v jejích jednotlivých částech. Rozvoj socialistického společenského vlastnictví může být pak ohrožen nadměrným růstem osobního vlastnictví, což vede k oslabování fondu akumulace a zpomalení tempa růstu rozšířené reprodukce, ale také může být ohrožen i nedostatečným vzrůstem osobního vlastnictví, což vede k oslabení zájmu členů společnosti na iniciativním rozvíjení společenských výrobních sil. (To se týká např. problematiky ochrany socialistického společenského vlastnictví, kterážto skutečnost se v právní sféře projevuje v celé řadě možných eventualit, jako je např. vztah občanů k ochraně socialistického vlastnictví apod.)

Jestliže příjmy občanů nebo některých jejich skupin nerostou dostatečným tempem, může i z toho důvodu vznikat nebezpečí rozkrádání socialistického vlastnictví a tím živelného přesunu ze sféry socialistického a společenského vlastnictví do sféry individuálního vlastnictví, do sféry osobní spotřeby.

Pokud jsem užívala v této souvislosti pojmů socialistické společenské vlastnictví na straně jedné a osobní vlastnictví na straně druhé, jsem si vědoma toho, že se toto dělení nekryje s dělením na prostředky sloužící výrobní spotřebě a prostředky sloužící osobní nevýrobní spotřebě. Domnívám se však, že s hlediska zde řešeného problému je možno abstrahovat od té části socialistického společenského vlastnictví, která slouží k bezprostřednímu uspokojování některých osobních potřeb

⁵²⁾ Ústava ČSSR, čl. 35.

⁵⁴⁾ Návrh nového obč. zák., § 40.

občanů — (zdravotnická zařízení, školství, rekreační zařízení, některá kulturní zařízení apod.), jak jsem již na to upozornila.

Dosud jsem se zabývala otázkou vymezení osobního vlastnictví v měřítku celé společnosti. Ukázala jsem, že se tato otázka redukuje ve značné míře na problém optimálního vztahu mezi socialistickým společenským a osobním vlastnictvím. Právo se snaží zajistit tento optimální vztah jednak ustanoveními o základní funkci socialistického společenského vlastnictví pro tvorbu a rozvoj vlastnictví osobního, dále ustanoveními o neomezenosti předmětu socialistického společenského vlastnictví co do kvality i kvantity a naopak vymezením osobního vlastnictví spotřebním charakterem.

Jestliže optimalisace vztahu socialistického společenského a osobního vlastnictví je více věcí hospodářské politiky a tedy problematikou existující v převážné míře v rovině ekonomické, pak právní nástroje řízení rozvoje socialistických společenských vztahů nabývají zvláštní důležitosti ve sféře právní úpravy individuálních podílů jednotlivých členů společnosti na celkovém fondu osobní spotřeby, tj. ve sféře právní úpravy rozsahu osobního vlastnictví občanů.

Z celé řady právních nástrojů této regulace budu dále věnovat pozornost pouze nástrojům z oblasti práva občanského, a to zvláště pokud jde o otázku, jaký zpětný vliv má vymezení právní kategorie osobního vlastnictví na vztahy socialistického rozdělování a spotřeby.

Jak jsem výše ukázala, právní literatura vychází při vymezení osobního vlastnictví zpravidla ze dvou hlavních kritérií:

1. z kritéria osobní spotřeby vlastníka a jeho rodiny. Toto kritérium bývá dále upřesněno tím, že horní hranice osobní spotřeby nemůže být abstraktní schopnost spotřeby, že osobní potřeby vlastníka se neposuzují pouze ze subjektivního hlediska, ale i z hlediska objektivního, tj. z hlediska zájmů celé společnosti, kteréžto hledisko není však neměnné, ale naopak mění se v závislosti na konkrétní hospodářské a politické situaci společnosti. Někdy bývá tato horní hranice kvantity osobního vlastnictví vymezována velice pružně tvrzením, že musí být konkretisována takřka ze dne na den podle okamžité hospodářské situace.

V této souvislosti je možno uvést názor, že např. v době nedostatku vajec na našem trhu mohl mít občan v osobním vlastnictví pouze takové množství vajec, které odpovídalo množství, jež mohl v té době dostat na trhu. Tento názor nutno odlišit od podle našeho názoru správného závěru, že nadměrné množství určitého druhu potravin, např. ovoce, netvoří osobní vlastnictví, není-li možné, aby je vlastník spolu se svou rodinou spotřeboval. Správně je takové vlastnictví kvalifikováno jako soukromé, neboť jeho předmět — ovoce — nepochybně bylo opatřováno

za účelem zcizení a nikoli jen pro osobní spotřebu. V našem případě však ale máme co dělati s tvrzením, že i když občan spotřeboval všechna vejce sám a i když za normální hospodářské a zásobovací situace by toto jím spotřebované množství bylo v souladu nejen se subjektivním, ale i s objektivním kritériem rozsahu osobní spotřeby toho občana, přesto vzhledem k výjimečnosti situace neměl nárok, posuzováno objektivně, tolik spotřebovat. Z toho důvodu se dospívá k závěru, že v případě uvedených vajec nešlo o osobní vlastnictví.

Zde se dostáváme již na samou hranici stavu, kdy bychom mohli velmi vážně ohrozit onu nezbytnou hmotnou zainteresovanost tím, že bychom ani v dostatečně dlouhém časovém intervalu nezajistili stabilitu vymezení osobního vlastnictví, a kdy bychom vytvářeli právní nejistotu o tom, co může občan do osobního vlastnictví nabýt. To by mohlo zpětně negativně působit na rozvoj pracovní iniciativy občanů. Domnívám se, že při vymezení rozsahu osobních potřeb vlastníka nelze přecenit ani subjektivní, ani objektivní hledisko, i když připouštím, že v závislosti na konkrétní hospodářské a zásobovací situaci může střídavě to či ono převažovat. Toto převážení však nesmí jít tak daleko, že by jedno hledisko fakticky negovalo a vylučovalo druhé.

2. Z kritéria rozdělovacího. Podle mého názoru není však toto kritérium dostatečně využíváno. Z části, byť i velice obecně a nedůsledně, je toto kritérium respektováno v požadavku pracovního původu osobního vlastnictví. Nedůslednost, se kterou je požadavek pracovního původu prosazován v teorii i legislativně, vyplývá podle mého názoru z několika příčin:

a) Socialistická společnost, vznikající přímo ze společnosti kapitalistické, nese její „mateřská znaménka“, a proto se musí po určitou dobu smiřovat s tím, že některé společenské instituce jsou daleko spíše svázány s kapitalismem, než aby představovaly specificky socialistické jevy nebo dokonce zárodky komunistické společnosti. Tak tomu je i v právním odrazu těchto institucí. Socialistická skutečnost například nerespektuje kategorický požadavek zakladatelů vědeckého socialismu na likvidaci dědického práva, ale spokojuje se s tím, že svými předpisy likviduje dědické právo jako nástroj vytváření kapitalistických dynastií vzhledem k likvidaci soukromého vlastnictví výrobních prostředků. Ponechala zatím nesplněnou druhou stránku, totiž odstranění masového v podstatě nepracovního důchodu, který při dědické posloupnosti vzniká. Domnívám se, že ponechání dědění je zcela oprávněné a ve shodě s existujícími ekonomickými poměry ve společnosti. Požadavek Marxe a Engelse souvisí podle mého názoru s jejich představami o daleko užší vazbě mezi nižší a vyšší fází komunistické společnosti, v níž pak dojde i k zániku rodiny ve smyslu dnešního osobního a hospodářského svazku.

Domnívám se, že odstranění právního institutu dědění by v dnešní vývojové fázi mimo jiné znamenalo nebezpečí narušení osobních rodinných vztahů, k jejichž upevnění má dědické právo socialistické společnosti pomáhat.

Upozorňuji v této souvislosti na diskusi o oprávněnosti ponechání právního institutu dědění v sovětském občanském právu, které proběhlo v době XXI. sjezdu KSSS a jejímž výsledkem je úprava dědického práva z Základů občanského zákonodárství SSSR, které nejen dědické právo ponechávají, ale ještě je do jisté míry oproti dosavadnímu stavu rozšiřují.⁵⁵⁾

Sem patří nepochybně i ta skutečnost, že existence kapitalistické společnosti není ještě tak vzdálená, že z ní existuje dosud mnoho pozůstatků, mimo jiné i majetek, získaný z přisvojované nadhodnoty, tedy z bezpracných důchodů a tedy v rozporu se socialistickou zásadou rozdělování podle práce, v rozporu s požadavkem zákona, aby zdrojem osobního vlastnictví byla zásadně práce občana. Vzhledem k tomu, že problémem kvalifikace majetku získaného z přisvojované nadhodnoty se zabývala již řada autorů, nepovažuji za nutné se ho blíže dotýkat. Ztotožňuji se s názorem, že v případě, kde majetek získaný z přisvojené nadhodnoty měl sloužit a sloužil, či dosud ještě slouží k uspokojování osobních potřeb jeho vlastníka, s hlediska dnešních společenských poměrů přiměřených, lze takovému majetku nejen přiznat ochranu osobního vlastnictví, ale lze ho kvalifikovat jako osobní vlastnictví. Důvodem je především obtížnost zkoumání zdroje takového majetku dodnes vlastníkem či jeho právním nástupcem užívaného společně s majetkem nabytým již z vlastní práce.

b) Druhou příčinu nemožnosti trvání naprosto důsledně na požadavku pracovního původu osobního vlastnictví vidím ve skutečnosti, že socialistická společnost je ještě v mnoha směrech spojena s kapitalistickou společností, s níž koexistuje. Mám zde na mysli majetek, který nabývají naši občané z kapitalistické ciziny z titulu dědění, darování apod., a kde je v zájmu státu získat tento majetek pro naše občany, (občan se dokonce nemůže ani přijetí takového majetku bez souhlasu MF zřeknout), i když jde v mnoha případech o majetek převáděný nejen ze soukromého individuálního vlastnictví spotřebních předmětů, ale dokonce o majetek převáděný ze soukromého kapitalistického vlastnictví do osobního vlastnictví našeho občana.

Zatímco první příčina tkví v pozůstatcích kapitalistické společnosti uvnitř socialistické společnosti, příčina druhá tkví v existenci kapitalistické společnosti vně, vedle společnosti socialistické.

⁵⁵⁾ Základy občanského zákonodárství SSSR, čl. 118 a násled.

Ve smyslu těchto dvou skutečností se ukazuje, že kritérium pracovního původu osobního vlastnictví nemůže být za současné objektivní ekonomické situace dokonalým a universálním kritériem vymezení rozsahu osobního vlastnictví co do kvantity. Poukazuji zde na Engelsův výrok o nemožnosti předbíhání práva ekonomickému vývoji společnosti.⁵⁶⁾ Kritérium pracovního původu osobního vlastnictví je, jak jsem již řekla, pouze určitým statickým a nedůsledným odrazem obecnějšího kritéria, totiž kritéria souladu vzniku a trvání osobního vlastnictví se socialistickou soustavou rozdělování podle práce.

Přitom soustavu rozdělování podle práce musíme chápat nikoli jako jakýsi ustálený model, nýbrž jako vyvíjející se systém, který na jedné straně překonává nesocialistické prvky a na straně druhé vytváří prvky komunistické, které v historické perspektivě povedou k jeho negaci.

Socialistická soustava rozdělování podle práce obsahuje v sobě nepochybně požadavek, aby zdrojem osobních důchodů a tedy i osobního vlastnictví byla zásadně práce ve prospěch společnosti. Tato stránka věci je však určitá pouze potud, pokud ji chápeme a contrario vůči kapitalistické soustavě rozdělování, která předpokládá, že zdrojem osobních důchodů může být zásadně cizí práce, a to buď v kategorické formě (u kapitalistických důchodů), či práce ekonomicky odcizená (důchody pracujících).

Kritérium souladu se socialistickým systémem rozdělování podle práce umožňuje nám však orientovat se i v takových případech, kde sice nelze dosti dobře brát v pochybnost ani hledisko osobní spotřeby, ani pracovní původ, ale kde je přitom jasné, že osobní důchod, a tedy osobní vlastnictví vzniká v rozporu s požadavky rozvoje socialismu, anebo vybočuje z mezí, daných těmito požadavky.

Použití kritéria souladu se systémem socialistického rozdělování podle práce by např. mohlo poněkud lépe řešit problém maximálních mezí osobního vlastnictví, resp. majetku. Jak jsem poukázala již výše, kritérium osobní spotřeby je především značně mlhavé a navíc připouští, aby se hranice osobního vlastnictví konstruovaly podle jakési obecné kapacity spotřeby. Tato obecná kapacita spotřeby je sice nepochybně také konkrétně historicky určena, nikoli však spotřebou samotnou, ale právě rozdělovacími vztahy té které společnosti. Upozornili jsme již na to, že socialismus je systém, kde zásadně ještě nelze dosáhnout optimálního krytí osobních potřeb všech členů společnosti, pro každého zvlášť, ani pro společnost jako celek. Socialistický systém rozdělování předpokládá, že při celkovém, dosud nedostatečném uspokojení schopnosti společnosti i jejích členů dochází k diferenciaci v uspokojování

⁵⁶⁾ B. Engels: Kritika Gotthajského programu.

osobních potřeb jednotlivých občanů, a to podle kritéria množství, jakosti a společenské důležitosti jejich práce. Za těchto podmínek diferenciace osobních důchodů a tedy i osobního vlastnictví občanů nemůže znamenat nic jiného, než diferenciaci v přiblížení k celkovému uspokojení spotřební schopnosti. Z toho vyplývá, že daný stupeň rozvoje socialistické společnosti obsahuje v sobě také určité, objektivně dané meze diferenciace životní úrovně občanů a tedy i v jejich osobním vlastnictví. Povaha těchto objektivních mezí diferenciace osobního vlastnictví je problematikou ekonomickou, kterou se nebudu blíže zabývat. Pro náš účel stačí, budeme-li konstatovat, že lze přijmout jako axiom tu skutečnost, že získá-li člen socialistické společnosti nějakou část svého osobního vlastnictví v rozporu se socialistickým zákonem rozdělování podle práce, znamená to, že na některém jiném místě naší společnosti, u jiného jejího občana, musí docházet k obdobnému porušení, ovšem ve směru opačném.

III. Z Á V Ě R

Na závěr této studie považuji za nutné učinit ještě jednu důležitou poznámku. Socialistická skutečnost nás neustále přesvědčuje o tom, že ať se nám podaří sebelépe formulovat a vymezit kritéria osobního vlastnictví, přesto nelze zatím zabránit vzniku osobního vlastnictví způsobem, který neodpovídá „ideálnímu modelu“ socialistických společenských vztahů. To tedy fakticky znamená, že ať použijeme jakéhokoli termínu, musíme předpokládat, že ve společnosti vznikají a existují, zatím jen z hlediska ekonomického, *dvě formy osobního vlastnictví*.

Především existuje osobní vlastnictví, které v podstatě přispívá k rozvoji socialistické společnosti, jehož existence je v podstatě v souladu s rozvojem socialistického společenského vlastnictví, se socialistickou zásadou rozdělování podle práce a které splňuje zásadně všechny zákonem stanovené náležitosti. Tuto formu osobního vlastnictví bychom mohli nazvat *osobní vlastnictví v užším smyslu*.

Vedle toho však existuje v naší společnosti i osobní vlastnictví, které sice nevzniklo v rozporu s právními předpisy, které však z různých důvodů přerostlo meze, odpovídající společensko-historicky oprávněné spotřebě. Mám zde na mysli např. případy některých dědictví, zvláště po zůstavitelích z kapitalistické ciziny apod., což v některých případech vytváří situaci, že takto získaný majetek může být i po delší dobu hlavním zdrojem uspokojování osobních potřeb vlastníka. Tuto formu osobního vlastnictví bychom mohli nazvat *osobní vlastnictví v širším smyslu*.

Vychází-li ústava i návrh nového občanského zákoníka ze skutečnosti, že zdrojem osobního vlastnictví je především práce občana, pak to sice znamená, že práce není jediným, výhradním zdrojem osobního vlastnictví, ale rozhodně to nemůže znamenat, že zdrojem osobního vlastnictví může být především nikoli vlastní práce, ale skutečnost jiná. Problém této formy osobního vlastnictví neřešil ani dosud platný občanský zákoník, ani návrh nového občanského zákoníka. Zde nejde totiž ani o majetek získaný z nepoctivého zdroje (§ 125, odst. 2 návrhu o. z.), ani nemusí jít o majetek nahromaděný v rozporu se zájmy společnosti, jeho rodiny a domácnosti (§ 130, odst. 2 návrhu o. z.).

Domnívám se, že v těch případech, kde takto získaný majetek (tj. získaný nikoli v rozporu s platným právem, ale též nikoli z vlastní práce), by měl hodnotu podstatně přesahující úroveň spotřeby, přiměřené současným společenským poměrům, tedy v případech zvláště neodůvodněné bonifikace občana, ztrácí charakter osobního vlastnictví.

V této studii jsem se pokusila ukázat na možnost zpřesnění některých kritérií pro vymezení právní kategorie osobního vlastnictví v socialistické společnosti. Jsem si vědoma toho, že studie může představovat pouze nadhození problémů, nikoli jejich úplné řešení. Je tomu tak tím spíše, že problém regulace hranic osobního vlastnictví, který v poslední době vystupuje v socialistických státech se vzrůstem životní úrovně do popředí pozornosti, je problémem, který je třeba řešit komplexně, výzkumem jak v oblasti politické ekonomie (např. problém optimální diferenciací, vyplývající ze zákona rozdělování podle práce, problém optimalisace vztahu mezi fondem akumulace a fondem spotřeby v národním důchodu, problém vztahu osobní spotřeby a společenské spotřeby), tak i zdokonalením právní úpravy, a to nejen v oblasti práva občanského, které může konec konců formulovat jen obecné zásady, ale zejména v oblasti práva finančního, pracovního ap.

Poznámka: Rukopis článku byl dokončen a odevzdán do tisku v září r. 1963.

РЕЗЮМЕ

Статья исходит из факта, что в результате непрерывного развития личной собственности в социалистическом обществе необходимо также далее усовершенствовать правовую регулировку этого весьма важного общественного отношения. Автор исходит из экономического анализа личной собственности и делает упор на динамический момент — она понимает под личной собственностью категорию, отражающую экономическое отношение распределения по труду в социалистическом обществе.

В дальнейшей части статьи делается попытка дать более точное определение качественной и количественной границы личной собственности на современном этапе развития социалистического общества. Дается здесь обзор существующей теоретической литературы и юридического закрепления личной собственности в законах социалистического государства и на основании этих источников резюмируются общие критерии личной собственности, каковыми являются:

- а) связь личной собственности с социалистической общественной собственностью в отношении возникновения, существования и дальнейшего развития,
- б) исключительно потребительский характер,
- в) главным источником служит труд в пользу общества,
- г) неэксплуататорский способ использования личной собственности,
- д) субъектом может быть только физическое лицо — гражданин,
- е) господствующее положение субъективного права собственника над обязанностью.

Автор дает более подробные объяснения этих критериев и сопровождает их критическими замечаниями. Статья заканчивается важным заключением, что по мнению автора в социалистическом обществе существуют фактически две категории личной собственности, личная собственность в узком смысле слова и личная собственность в широком смысле слова, у которых в разной мере соблюдено требование согласия с социалистическим принципом распределения по труду. Это является последствием развивающейся до сих пор и все еще совершенствующейся системы социалистических производственных отношений, которые несут еще печать остатков прошлого. Этот факт должен быть учтен и правовой теорией.

SUMMARY

The study is based on the fact that in consequence of a continual development of personal property in the socialist society it is also necessary to improve the legal regulation of this important social relation. The authoress proceeds from the economic analysis of personal property and she stresses the dynamic aspect of it; in her conception personal property is a category which reflects the economic relation of distribution according to labour in the socialist society.

In the next part of her article, the authoress tries to fix the qualitative and the quantitative limits of personal property in the present stage of development of the socialist society. She gives a survey of the existing theoretical literature and of the legal regulation of personal property in the legislation of the socialist countries; on the basis of these sources she sums up the general criteria of personal property, which are the following ones:

- a) the connection of personal property with the socialist social property, as far as its origin, existence and further development are concerned,
- b) the exclusive consumer character of personal property,
- c) the fact that the main source of personal property is labour for the benefit of society,
- d) the fact that personal property is used in a way which excludes exploitation,
- e) the subject of it can be only a physical person — a citizen,
- f) the predominance of the proprietor's subjective rights over his duties as proprietor.

The authoress comments in detail these criteria and makes some critical remarks.

An important conclusion of the study is the statement that, according to her opinion, two categories of personal property exist in fact in the socialist society: personal property in the close sense of the word and personal property in the wider sense; in the two cases the postulate of harmony with the socialiste principle of distribution according to labour is complied with in a different degree. This is the consequence of a still developing and improving system of socialist relations of production, which are still not entirely rid of residua inherited from the past. It is a fact that must be respected also by the theory of law.